

Temapaketet Källkritik

Temapaketet Källkritik är webbaserat och består av två delar, dels uppslagsverken och de andra källorna på NE:s Internettjänst NE.se, dels ett pedagogiskt material med olika typer av uppgifter och aktiviteter.

Temapaketet Källkritik är i första hand avsett för skolår 4–9 samt gymnasiet. Det är konstruerat främst för att användas inom samhällskunskap och övriga SO-ämnen, men möjligheterna till ämnesöverskridande samarbeten är många.

En stor del av materialet passar kanske bäst för elever på högstadiet och gymnasiet, men särskilt aktivitetsbladen passar även för yngre elever. Materialet är flexibelt och kan användas efter eget önskemål. Det är tänkt att inspirera, engagera och fördjupa.

I denna lärohandledning hittar du målrelatering samt instruktioner och kommentarer till temapaketets upplägg och uppgifter. Här finns också inledningsvis anvisningar om hur man effektivt söker i de olika källorna på NE.se.

Författare till det pedagogiska materialet och denna lärohandledning är Jenny Lennartsdotter Ward, gymnasielärare i samhällskunskap och religion.

Temapaketet Källkritik består av följande delar:

A. Faktafrågor

B. Fördjupningsuppgifter

1. Att jämföra hemsidor
2. Sök på nätet
3. Uppgifter till NE-skolreportaget *Surfa rätt på Internethavet*
4. Uppgifter till NE-skolreportaget *Biblioteken klarar utmaningen från Internet*

C. Gruppuppgifter

1. Gör ett flygblad
2. Granska artikeln
3. Redigera Wikipedia
4. Uppslagsverk som uppslagsverk?

D. Aktivitetsblad

1. Viskleken: Ryktet går
2. Sanningens ögonblick – eller?
3. En bild ljugar mer än tusen ord

E. Länkar, böcker och andra tips

F. Facit

1. Faktafrågor
2. Frågor om Wikipedia
3. Uppgifter till NE-skolreportaget *Surfa rätt på Internethavet*
4. Uppgifter till NE-skolreportaget *Biblioteken klarar utmaningen från Internet*

Att använda NE SKOLA

NE SKOLA är en del av Nationalencyklopedins Internettjänst NE.se. Via NE SKOLA har du tillgång till alla källorna på NE.se samt olika tjänster och innehåll som riktar sig direkt till skolan, såsom Läxhjälpen, läropaket och temapaket.

I det pedagogiska materialet till temapaketet anges lämpliga källor och verktyg för varje uppgift.

De olika källor som ska användas till detta temapaket är:

NE – Nationalencyklopedin innehåller texter i tre olika versioner: lång, kort och enkel. I källhänvisningarna använder vi beteckningarna NE (enkel), NE (lång) eller NE (kort) för att förtydliga vilken version vi rekommenderar. NE (enkel) är särskilt anpassad för läsare som vill ha en lättläst text där även svåra saker förklaras med ett enkelt språk.

Reportage – I reportagen ges plats för fördjupning, fler perspektiv och en aktuell bild av ett ämne utifrån intervjuer med olika människor. Det finns två typer av reportage: NE-reportage och skolreportage (även kallade pedagogiska reportage). Skolreportagen är skrivna med samma enkla språk som NE (enkel), och många kompletteras med förslag på uppföljande uppgifter.

Fråga experten – NE har en särskild tjänst där man kan ställa frågor till våra ämnesexperter. En stor del av frågorna och svaren finns publicerade på NE.se.

För att komma till en artikel om ett visst uppslagsord skriver man helt enkelt in uppslagsordet i sökrutan och klickar på SÖK. Gäller det Fråga experten eller ett reportage skriver man in hela titeln.

I träfflistan redovisas träffarna i NE längst upp. Klickar du på en träff här kommer du till själva artikeln. För skolanvändare är det den enkla versionen av NE, om det finns en sådan, som visas i första hand. Ikonerna till vänster om texten visar vilken version du är inne på och vilka andra versioner som är tillgängliga. Genom att klicka på ikonerna så går du enkelt mellan de olika versionerna av artikeln.

Om du söker ett reportage eller ett svar på Fråga experten finns dessa träffar under rubriken Sökkällor. Här finns också träffar i t.ex. NE:s ordbok och NE:s engelska ordbok samt bland NE SKOLA:s temapaket, läropaket och övningar.

Externa länkar – I vissa fall rekommenderar vi eleverna att använda sig av annan information på Internet. Vi har så långt som det är möjligt kontrollerat att dessa sidor är varaktiga och innehåller tillförlitlig information. Skulle du som lärare upptäcka att någon adress har ändrats eller att informationen inte är korrekt ber vi dig kontakta NE så att vi kan åtgärda detta.

Kommentarer till innehållet

Syfte och mål

Fokus för temapaketet ligger på att eleverna ska:

- utveckla sin förmåga att orientera sig i olika informationsmiljöer
- kunna söka, välja ut och sammanställa fakta från olika källor
- få grundläggande och fördjupade kunskaper om källkritiska tankar och begrepp
- stimuleras till ett kritiskt granskande förhållningssätt till fakta, tolkningar och värderingar
- uppmuntras till en problematiserande och kritisk hållning till olika typer av material, exempelvis text och bild
- övas i ett vetenskapligt förhållningssätt

Dessa förmågor har direkt koppling till målen och betygskriterierna i samhällskunskap för olika åldrar och kurser.

Mål för skolår 5

”kunna söka och bearbeta information samt göra sammanställningar för att belysa eller besvara frågor om människan och hennes verksamheter.”

Mål för skolår 9

”kunna ur ett samhällsperspektiv söka information från olika källor, bearbeta, granska och värdera uppgifterna samt i olika uttrycksformer redovisa resultat och slutsatser.”

Mål för Samhällskunskap B

”kunna hämta information från olika källor och medier samt kritiskt granska och tolka dessa.”

För de högre betygsstegen i skolår 9 och kurserna på gymnasiet krävs att eleverna visar att de kan använda olika källor på ett medvetet och kritiskt sätt.

Skolår 9: Väl godkänt

”Eleven använder olika källor, sammanställer material, granskar, värderar och jämför samt drar slutsatser och argumenterar utifrån dessa.”

Samhällskunskap A: Mycket väl godkänt

”Eleven arbetar med olika typer av material, bedömer tillförlitligheten hos olika källor samt visar i sitt arbete ett kritiskt förhållningssätt till fakta, tolkningar och värderingar.”

Arbetsgång

Övningarna kan användas både som fristående uppgifter och tillsammans. Vill man använda hela temapaketet kan man lägga upp det enligt följande:

Först en lättsam introduktion följt av några praktiska övningar för att komma igång med arbetet. Därefter arbetar eleverna med grunderna i källkritik. Här bör det betonas att det finns skillnader mellan källkritik för tryckta texter (till exempel tidningsartiklar) och Internet. Sedan följer övningar kopplade till Internet, något som dagens elever verkligen behöver med tanke på det ofta ogranskade informations-

flöde de dagligen utsätts för. Avslutningsvis arbetar eleverna med uppslagsverk på Internet och de nya (och gamla) utmaningar som källkritiken stöter på där. Alltså:

Introduktion källkritik:

D.1. Viskleken: Ryktet går

Om källkritik och bilder:

D.2. Sanningens ögonblick – eller?

D.3. En bild ljuger mer än tusen ord

Om källkritik och texter:

C.1. Gör ett flygblad

C.2. Granska artikeln

Grunderna till källkritik:

A. Faktafrågor

Om källkritik och Internet:

B.1. Att jämföra hemsidor

B.2 Sök på nätet

B.3 Uppgifter till NE-skolreportaget *Surfa rätt på Internethavet*

B.4 Uppgifter till NE-skolreportaget *Biblioteken klarar utmaningen från Internet*

Om källkritik och uppslagsverk

C.3. Redigera Wikipedia

C.4. Uppslagsverk som uppslagsverk?

A. Faktafrågor

Eleverna lär sig grundläggande begrepp om källkritik. För att kunna svara på frågorna räcker det att använda de källor som listas på bladet. Facit finns i slutet av lärarhandledningen.

B. Fördjupningsuppgifter

1. Att jämföra hemsidor

Övningen lämpar sig bäst för elever i skolår 7–9 och på gymnasiet. Syftet är att kritiskt granska den information och desinformation som florerar på Internet. Beroende på ämnesval kan uppgiften lätt integreras med andra ämnen, exempelvis svenska och historia. Här behandlas förintelsen, men det finns en stor mängd andra ämnen och webbplatser som lämpar sig väl för en granskning. Nedan följer ett par exempel.

- om abort: www.jatilllivet.se, www.vardguiden.se och www.rfsu.se.
- om djurförsök: www.djurensratt.se och www.astrazeneca.se.

När adresserna är nästan lika, vilken kan man lita på?

- www.whitehouse.org, www.whitehouse.gov eller www.whitehouse.net?
- www.bibel.se eller www.bibeln.se?

2. Sök på nätet

Uppgiften riktar sig till skolår 7–9 och på gymnasiet. Syftet med denna övning är att ge eleven möjlighet att fundera över – och redskap för att förbättra – sin sökteknik.

Hur söker man bäst? Vem är mest trovärdig? Varför hittar man olika svar på samma fråga? De första frågorna behandlar elementär data och de senare tar upp svårbedömbare data. Innan eleverna ges fria tyglar är det viktigt att de har förstått skillnaden mellan, och konsekvenserna av, dessa två kategorier. Det är också bra om du tipsar dem om granskade länkar.

Elementär data är till exempel befolkningsmängd, läskunnighet och tillväxt. Sådan data är förvisso bevisbar, men tillförlitligheten varierar mellan olika källor (jfr fråga 1–6).

Diskutera frågor om tillförlitlighet. Hjälp gärna igång diskussionen med frågor som:

- Varför kan det vara så svårt att få entydiga svar på rena faktafrågor? Orsakerna kan bland annat vara att en företeelse definieras olika eller att statistiska data samlas in på olika sätt.
- Varför är det så viktigt att informationen är sann? (Jfr fråga 4; skillnaden mellan FASS och Wikipedia kan fungera som illustration för resonemanget.)
- Är det alltid lika viktigt att informationen är aktuell?

Svårbedömbare data är till exempel levnadsstandard, sociala förhållanden och mänskliga rättigheter. Här finns ofta dolda definitioner och värderingar (jfr fråga 7–10).

Det gäller att veta syftet med webbplatsen och vilken målgrupp den vänder sig till. Exempelvis kan regeringar och organisationer ha intresse av att över- eller underbetona olika aspekter. Även privatpersoner kan ha intresse av att vinkla informationen på olika sätt.

Tipsa om granskade länkar, t.ex. NE, UNESCO, SCB, World Factbook och FASS.

3. Uppgifter till NE-skolreportaget Surfa rätt på Internethavet

Reportaget och de tillhörande frågorna riktar sig främst till de yngre eleverna. Här ges handfasta tips om hur man söker på Internet med en faktisk sökning som röd tråd i texten.

4. Uppgifter till NE-skolreportaget Biblioteken klarar utmaningen från Internet

Reportaget och de tillhörande frågorna handlar om skolbibliotekens funktion i dag. Uppgifterna riktar sig främst till elever i skolår 7–9 och på gymnasiet. Reportaget kan även ligga till grund för en genomgång av din skolas bibliotek och deras resurser. Det fungerar då för såväl yngre som äldre elever.

C. Grupparbete

1. Gör ett flygblad

Detta är en kreativ uppgift för elever i skolår 7–9 och på gymnasiet. Eleverna arbetar i grupp och ska utifrån en given ståndpunkt hitta, vinkla och sammanställa information på ett sätt som stöder deras argument. Övningen syftar till att utveckla elevens kritiskt granskande förhållningssätt vid analys av olika källors sanningshalt, tendens och relevans. Uppgiften lämpar sig för samarbete mellan samhällskunskap, svenska och bild.

Givetvis kan man debattera kring andra ämnen. De scenarion som presenteras är bara två exempel där skilda uppfattningar är möjliga och givande att ställa mot varandra.

2. Granska artikeln

Tidningstexter passar bra för en källkritisk analys. De flesta nyhetsartiklar innehåller både sakpåståenden och värdeomdömen. Även ledare, debattinlägg och insändare kan analyseras källkritiskt.

Detta är en gruppuppgift för skolår 7–9 och på gymnasiet som redovisas muntligt. Övningen kan lätt integreras med andra skolämnen eller teman som eleverna arbetar med. Du kan även låta eleverna själva leta efter artiklar i tidningen och sedan fritt välja utifrån intresse och nyfikenhet. Det är bra om eleverna granskar olika sorters artiklar från olika tidningar. Till övningen hör en källkritisk lathund (finns i samma dokument) som hjälper eleverna att bryta ner frågeställningarna.

Ett lämpligt antal artiklar är 5–10 stycken. Välj gärna aktuella artiklar som behandlar aktuella frågor, exempelvis larmrapporter, hälsofrågor, konflikter eller debattartiklar. Valet är ditt och möjligheterna till ämnesintegrering stora.

3. Redigera Wikipedia

Denna övning riktar sig till de äldre eleverna, främst gymnasiet, och kan med fördel samordnas med svenska.

Eleverna arbetar två och två och får i uppgift att redigera en artikel på Wikipedia. Syftet är att få eleverna att fundera kring att all information faktiskt kommer från någon, och att denna någon i Wikipedias fall i princip kan vara vem som helst. Uppgiften inleds med att eleverna med hjälp av Wikipedia ska besvara tio frågor (facit finns sist i lärarhandledningen). En avslutande reflexion avrundar uppgiften. Ni behöver kunna följa era artiklar i en vecka eller mer.

Uppslagsverket Wikipedia är en wiki, vilket innebär att vem som helst kan redigera nästan alla artiklar. Man behöver inte ha något användarkonto och ändringarna blir synliga så fort man sparat den sida man redigerat. Diskussionssidor redigeras på samma sätt, men där signerar man sina inlägg. Innan man publicerar sin artikel är det bra att prova sina vingar i den så kallade sandlådan.

4. Uppslagsverk som uppslagsverk?

Uppgiften vänder sig till skolår 7–9 och på gymnasiet. I denna uppgift jämför eleverna Nationalencyklopedin och Wikipedia med tre sökord som utgångspunkt. Tonvikten ligger på frågor kring trovärdighet och tillförlitlighet, auktoritet, användbarhet och användargenerering. Denna övning kan göras mycket enkel eller mycket avancerad och lämpar sig särskilt väl för ämnesövergripande arbete. Låt gärna eleverna vara med och bestämma vilken information ni ska jämföra.

Nationalencyklopedin (NE) är ett svenskt uppslagsverk som innehåller ca en halv miljon faktagranskade artiklar skrivna av 4 000 experter. 64 000 av NE:s artiklar är tillgängliga kostnadsfritt, men för att kunna använda hela NE krävs en prenumeration.

Wikipedia är ett kostnadsfritt, webbaserat uppslagsverk som bygger på att användarna själva bidrar med information. Vem som helst kan bidra med vad som helst samt fylla på och redigera artiklarna. Användarna själva fungerar som faktagranskare.

Uppgiften kan utökas med en diskussion om fler uppslagsverk på Internet. Till exempel består Store Norske leksikon (www.snl.no) och Den Store Danske (www.denstoredanske.dk) sedan en tid tillbaka av både redaktionellt och användargenererat material. Mer information finns på respektive webbplats.

D. Aktivitetsblad

1. Viskleken: Ryktet går

Övningen riktar sig till elever i skolår 4–9 och på gymnasiet och genomförs i hel- eller halvklass. Leken illustrerar muntlig trädning samt primär- och sekundärkällor. Syftet är att demonstrera hur lätt det är att missuppfatta vad någon säger och hur det kan gå när en berättelse går genom flera personer. Denna övning leder ofta till skratt och fungerar lika bra som uppvärmning till ämnet källkritik som ett glatt slut på lektionen.

Följ gärna upp övningen med en diskussion kring muntlig trädning, primär- och sekundärkällor, selektiv perception, förväntningar, skvaller och ryktesspridning. Aktivitetsbladet innehåller även en extrauppgift.

2. En bild ljugar mer än tusen ord

Uppgiften riktas till skolår 4–9 samt gymnasiet. Det är en kreativ och rolig uppgift som lätt kan integreras med andra ämnen, t.ex. bild eller datakunskap. Uppgiften görs parvis och syftet är att eleverna genom egna bildmanipulationer ska få en inblick i hur lätt det är att genom enkel bildredigering kunna presentera scenarion som aldrig ägt rum, eller ändra helhetsintrycket av något som faktiskt har dokumenterats. Eleverna presenterar sina färdiga bilder i ett vernissage där den bästa bildmanipulationen röstas fram. Övningen avslutas med en diskussion i helklass.

Börja med att klassen gemensamt tittar på några kända manipulerade bilder. Ett exempel finns på NE:s långa version av artikeln om Josef Stalin, där han på ett fotografi promenerar framför en tydlig kuliss. Videoklipp som illustrerar bildbehandling kan du hitta på YouTube. Sök exempelvis på *Extreme (Photoshop) Makeover* eller *Dove Evolution Makeover Photoshop*.

Hjälp gärna igång diskussionen med frågor som:

- Hur kan man göra en bild hotfullare/gladare/vackrare/äldre?
- Varför vill man göra en bild hotfullare/gladare/vackrare/äldre?
- I vilka situationer kan personer komma att läggas till eller klippas bort från bilder?

Låt sedan eleverna själva arbeta med bildbehandling enligt instruktionerna. Behöver ni bildmaterial? På www.flickr.com finns över tio miljoner fotografier som du fritt får använda i undervisningen. Det enda villkoret är att du anger vem som är fotograf och att fotografiet är licensierat enligt Creative Commons. Läs mer på www.flickr.com/creativecommons.

3. Sanningens ögonblick – eller?

Övningen är tänkt för elever i år 7–9 eller på gymnasiet och fungerar både som enskild uppgift och grupparbete. Eleverna får tillfälle att studera och fundera över ett antal omtalade bildmanipulationer tagna ur verklighetens nyhetsrapportering. När och var är bilden tagen, hur och i vilket syfte är den manipulerad? Var går gränsen för vad som är okej? Övningen följs av en diskussion i helklass med utgångspunkt i de frågor som eleverna ställt sig.

Hjälp gärna igång diskussionen med frågor som:

- Vad har ändrats i respektive bild?
- Vad är syftet med respektive manipulation?
- Är det okej att manipulera en bild om syftet är att illustrera en faktisk händelse? Kerry och Fonda var ju faktiskt på samma fredsmöte.
- Är det okej att manipulera en bild om syftet är att ”underlätta” – till exempel få plats med flera pyramider på en bild? De finns ju faktiskt i verkligheten.
- Är det okej att förmörka en krigshimmel eller att klippa och klistra ihop bilder när det gäller krig? Situationen är ju hemsk.

E. Länkar, böcker och andra tips

Länkar:

Kolla källan: <http://kollakallan.skolverket.se>

Länkskafferiet: <http://länkskafferiet.skolverket.se/>

PIM (Praktisk IT- och mediekompetens): www.pim.skolutveckling.se

IT för Pedagoger: <http://itforpedagoger.skolverket.se>

Multimediabyrån: www.multimedia.skolverket.se

Flickr: www.flickr.com

Knol: <http://knol.google.com>

Wikipedia (svenska): www.wikipedia.se

YouTube: www.youtube.com

Dagbladet (artikel om bildmanipulation): www.dagbladet.no/dinside/2006/08/11/473646.html

FASS: www.fass.se

SCB: www.scb.se

The World Factbook: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

UNESCO: www.unesco.org

Forskningsprojektet EXAKT: <http://projektexakt.wordpress.com/om-exakt/>

Böcker

M. Jacobson, A. Broman Norrby & M. Edström, *Allt är möjligt: En handbok i mediekritik* (3:e uppl. 2004)

T. Thurén, *Källkritik* (2:a uppl. 2005)

L. Guldbbrandsson, *Så fungerar Wikipedia* (2008)

Andra publikationer

G. Leth & T. Thurén, *Källkritik på Internet* (2000)

T. Thurén, *Sant eller falskt: Metoder i källkritik* (2003)

Filmer

Mad City (1997)
Shattered Glass (2003)
Spelets Regler (1998)
Truman Show (1998)
Wag the Dog (1997)

F. Facit**1. Faktafrågor**

1. Källa kallas den eller det som någon hämtar upplysningar eller fakta ifrån. En som till exempel lämnar uppgifter till en journalist om något som har hänt är den journalistens källa. Viktiga typer av källor inom historievetenskapen är t.ex. pollenkorn, inskrifter och dagböcker.
2. En kvarleva är en rest av något. Det kan handla om byggnader, krukskärvor, fotspår, fingeravtryck eller DNA-spår.
3. Berättande källor kan vara skriftliga, såsom protokoll, böcker eller tidningar, eller muntliga, såsom intervjuvar, uttalanden vid presskonferenser och offentliga tal.
4. Källkritik är en vetenskaplig metod som används för att kritiskt pröva en källas trovärdighet. (Det är en av de viktigaste utgångspunkterna inom historieforskningen där källkritikens uppgift är att värdera historiska källor efter deras trovärdighet. Källkritik är även viktigt inom till exempel journalistik.)
5. Källkritiken har utvecklats inom historievetenskapen.
  - Tidskriteriet kretsar kring källan i relation till tid. Ju närmare i tiden berättaren är, desto trovärdigare är personens uppgifter. Ett protokoll från ett sammanträde är exempelvis en mycket god källa eftersom protokollförarens anteckningar är i det närmaste samtida.
  - Beroendekriteriet utgår från samstämmiga källors eventuella interna beroende av varandra. En trovärdig källa ska inte vara påverkad av en annan källa. En annan form av beroende är trädning, det vill säga att en berättelse har gått genom flera led.
  - Tendenskriteriet tar upp upphovsmannens intresse av att påverka opinionen. Den som har personliga, ekonomiska, politiska, ideologiska eller andra intressen i en sak kan misstänkas ge en falsk eller förvrängd bild av verkligheten.
6. Primärkällor är ursprungliga källor, medan sekundärkällor har traderats (överförts). Exempelvis är en ögonvittnesberättelse en primärkälla och därför mer trovärdig än en berättelse som bygger på vad någon hört av någon annan, en sekundärkälla.
7. Det förekommer att webbplatser förfalskas, vilket aktualiserar äkthetskriteriet. Ett vanligare problem är dock att det inte alltid framgår vem som står bakom en webbsida eller vem som skriver på en blogg.
  - *Tidskriteriet* aktualiseras bland annat genom att de fakta som presenteras kan vara föråldrade. Det är med andra ord viktigt att kontrollera om de fakta som presenteras fortfarande är aktuella.
  - *Beroendekriteriet* aktualiseras genom att texter ofta kopieras och att det inte alltid framgår var ifrån de härstammar.

- *Tendenskriteriet* är antagligen det viktigaste att ta hänsyn till. Den livliga och ostrukturerade opinionsbildningen på Internet gör att det kan vara svårt att avgöra i vilket syfte informationen sprids.
- 9 a) trovärdig, någon eller något som förtjänar tilltro.
  - b) urkund, benämning inom juridiken på en skriftlig handling som upprättats för att tjäna som bevis om omständigheter av rättslig betydelse.
  - c) tradering, överlämnande; (muntlig) vidarebefordran till kommande generationer.
  - d) tendens, benägenhet att göra på ett visst sätt, till exempel framhäva (politiska) åsikter i syfte att påverka.
  - e) retuschering, förändringar av (bild) i förskönande syfte.
  - f) fotomontage, bildkomposition uppbyggd av fotografier eller delar av fotografier monterade på ett gemensamt underlag.
  - g) bildbehandling, i allmän betydelse behandling av bilder med avsikt att förbättra eller på annat sätt förändra informationen i bilden.
10. Artiklarna i Wikipedia och Knol skrivs av användarna själva.
11. Exempel på källor som kan användas:
- a) krukskärvor, ruiner, runstenar och dagböcker.
  - b) ögonvittnen, regeringsprotokoll, polisrapporter och Tidningarnas Telegrambyrå.
  - c) ögonvittnen, mordvapen, DNA och hjulspår.

2. Frågor om Wikipedia

1. Wikipedia är användargenererat: artiklarna skrivs av användarna.
2. Wikipedias fem grundprinciper:
  - Wikipedia är ett uppslagsverk.
  - Wikipedia tar inte ställning.
  - Wikipedia har ett fritt innehåll.
  - Wikipedia har en uppförandekod.
  - Wikipedia har inga fasta regler.
3. Sådär beskriver Wikipedia själva sin redigeringsprocedur på http://sv.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hur_man_redigerar_en_sida:
  - Gå till den sida du vill ändra.
  - Klicka på fliken ”redigera” som finns högst upp på varje sida.
  - Då visas en redigeringsruta med sidans text, som det går att skriva och ändra i. Det mesta i redigeringsrutan är vanlig text, men för fetstil, underrubriker och länkar mellan artiklarna använder man en särskild wikikod.
  - När man redigerat klart klickar man på knappen ”spara”. Det är bra att använda knappen ”Visa förhandsgranskning” först för att korrekturläsa ändringarna, rätta eventuella misstag och sedan spara.

4. Alla de ändringar och redigeringar som tidigare har gjorts i artikeln.
5. Användarna själva kontrollerar att det som skrivs är korrekt.
6. Att skriva från en neutral synvinkel (NPOV står för Neutral Point of View). Det betyder ungefär att man inte tar ställning när man ska beskriva eller berätta om något.
7. Censur innebär att myndigheter granskar böcker, filmer, radioprogram och TV-program med mera innan de kommer ut. Granskningen kan leda till att myndigheterna förbjuder till exempel en bok eller film om de hittar nedsättande påståenden om landet eller någon medborgare. Det kan också ske om det finns något som kränker religion och moral (hur man bör leva).

Wikipedia använder sin censorfunktion för att radera information i tre fall:

- Vid uppgivande av ej offentlig information (till exempel telefonnummer till privatpersoner).
  - Vid ärekränkande information.
  - Vid upphovsrättsintrång, alltså när någon har använt någon annans material utan att ha rätt till det.
8. Upphovsrätt är den rätt en författare, en kompositör eller en konstnär har till de verk han eller hon har skapat. Upphovsrätten har två delar, en ekonomisk och en ideell eller moralisk.
Användarna får inte använda upphovsrättsskyddat material när de bidrar till Wikipedia. Mer detaljerad information finns på <http://sv.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Upphovsrätt>.
  9. Wikipedias Umgängesregler i punktform:
    - Att diskutera klokt och artigt.
    - Inga personangrepp.
    - Medling.
    - Saker att undvika:
      - värdeord i diskussioner.
      - provocerande metoder.
      - agera demonstrativt.
    - Utgå inte från att alla är män.
  10. Användare som kontinuerligt förstör artiklar kan utestängas från framtida deltagande i projektet genom att en systemadministratör blockerar deras IP-adresser. Den första åtgärden är dock att kontakta användaren och påpeka att personens beteende inte är önskvärt.

3. Uppgifter till NE-skolreportaget Surfa rätt på Internethavet

1. Med en källa menas det ställe som någon hämtar upplysningar och fakta ifrån. Det kan alltså både vara en text du har läst och en person som berättar något för dig.
2. Att vara källkritisk innebär att man försöker bedöma om man kan lita på de uppgifter som källan anger.
3. Originalbilden finns på en träpanel hämtad ur en kungagrav i Ur. Träpanelen är daterad till 2600 före Kristus. Det ser ut att var den fjärde och femte figuren på översta raden som har använts till den manipulerade bilden.
4. Fördelar med att söka information på Internet är till exempel:

- Internet erbjuder en oändlig mängd information från hela världen.
  - Man kan hitta information på Internet som man annars aldrig hade hittat eller fått tillgång till.
  - Det är bekvämt att sitta framför en dator jämfört med att springa runt och leta upp källor på många olika ställen.
  - Man kan få aktuell information eftersom det är lätt att uppdatera på Internet till skillnad från till exempel text i tryckta böcker.
5. Nackdelar med att söka information på Internet är till exempel:
- Det kan vara svårt att bedöma vilken information som är viktigast. Det är till exempel inte alls säkert att den bästa webbplatsen kommer upp överst i en träfflista.
  - Om man inte vet så mycket om det ämne man söker information om kan det vara svårt att bedöma om de uppgifter man får fram är sanna eller inte.
  - Det kan vara svårt att veta vem som står bakom en webbplats och varför webbplatsen har gjorts. Kanske vill avsändaren beskriva någonting på ett visst sätt.
  - Informationen man hittar har ofta inte genomgått samma granskning som till exempel en tryckt text i en bok.
6. Om man använder två oberoende källor kan man jämföra dem och lättare upptäcka brister i informationen. Om en viss uppgift, till exempel ett årtal, skiljer sig åt i de två källorna man använder så kan man kontrollera detta och ta reda på vilken av källorna som är mest tillförlitlig. Om man bara hade använt källan med det felaktiga årtalet hade det varit svårt att upptäcka det eventuella felet.
7. Några exempel på frågor:
- Vilken sorts information letar jag efter? Är det fakta, tolkningar eller synpunkter?
  - Vad ska jag ha informationen till?
  - Är det viktigt att informationen är aktuell?
  - Hur viktigt är det att jag vet vem som ligger bakom informationen?
8. Några exempel på råd:
- Börja leta efter lämpliga sajter på Länkskafferiet i stället för att googla direkt.
  - Var alltid kritisk till de källor du hittar.
  - Använd alltid minst två oberoende källor.
  - Titta på vilka källor författaren har använt till sin text.

4. Uppgifter till NE-skolreportaget Biblioteken klarar utmaningen från Internet

1. Olof Sundin, Maria Göransson och Karin Ahlstedt.
2. Olof Sundin är docent i biblioteks- och informationsvetenskap. Maria Göransson och Karin Ahlstedt är skolbibliotekarier på Malmö Latinskola.
3. Skolbibliotekarierna kan hjälpa till med informationssökning. De kan hjälpa eleven att ställa frågor de själva inte gör, bland annat genom att hjälpa till med sökord. På biblioteket finns också material som biblioteket betalar för och som man inte har tillgång till från sin egen dator.
4. Den dolda webben består av betaldata-baser.

5. Betaldbaser kan till exempel vara uppslagsverk och databaser över tidskrifter, artiklar och författare. Några exempel är:
  - Alex Online (en författardatabas)
  - EBSCO (engelskspråkiga tidskrifter)
  - Encyclopedia Britannica (ett uppslagsverk)
  - Landguiden (en databas med information om alla länder)
  - Presstext (ett pressarkiv)
6. Att hjälpa eleverna med att hantera det material de hittar.
7. Arbets sättet i skolan har förändrats. Från att eleverna skulle "banka in" kunskap handlar det i undervisningen alltmer om att eleverna ska genomföra egna projekt. I samband med det behöver eleverna kunskaper i informationssökning och -värdering.
8. I traditionella medier, som böcker och tidningar, är innehållet i de flesta fall granskat innan det når läsaren. Detta är inte fallet med Internet, där mycket av informationen läggs upp utan någon "extern" kontroll. Det ställer större krav på den som tar del av materialet, som alltså själv bör fungera som en granskare.